

Yeryuvarı ve İnsan

Yer bilimciler için 1980'in en önemli olayları St. Helen volkanının püskürmesi, İtalya ve Cezayir depremleri ve bilimsel ve mesleki iletişim açısından çok önemli olanı kuşkusuz ki, Temmuz ayında Paris'te yapılan 26. Dünya Jeoloji Kongresi idi. Ayrıntıları daha önce Tuytek Bülteni'nin 10. sayısında verilen bu büyük kongre ile birlikte yer bilimcilerimiz jeoloji biliminin ve yan disiplinlerinin dünyada ulaştığı düzeyi dolaylı da olsa yakından tanımak olanağını buldular. "Episode" dergisi Ekim 1980 sayısında 26. Dünya Jeoloji Kongresi'nin hazırlıkları sırasında dünya çapında yapılan ilginç bir araştırmanın sonuçlarını yayınladı. Buna göre dünyada 1977 yılında yaklaşık olarak 550 bin jeolog vardı. Bunların % 38 i Asya, % 43 ü ise Avrupa'da çalışmaktaydı.

Bu araştırmaya göre dünyada 1 milyon nüfusa yaklaşık 140 jeolog düşmektedir. Dergiye göre Türkiye'de 1000 dolayında jeolog vardır. Buna göre Türkiye dünya ortalamasının altındadır. Avrupa ülkelerinin yanısıra Meksika, Kore ve Tunus'da ülkeminin ortalamasının üstündedir. Brüt ulusal gelire göre de Türkiye'deki jeolog sayısı dünya ortalamasının altındadır.

Gerçekte Türkiye'de günümüzde yer bilimci sayısının 3 bin dolayında olduğu bilinmektedir. Türkiye Jeoloji Kurumu'nun 2500 e yakın, Jeoloji Mühendisleri Odası'nın ise 1800 dolayında kayıtlı üyesi vardır. Yer bilimleri alanında en büyük uygulamacı kuruluş olan Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü'nde 1500 dolayında yer bilimci çalışmaktadır. Öte yandan 1980-81 öğretim yılında üniversitelerimizin ilgili bölümlerine alınan öğrenci sayısı da 485 gibi önemli bir sayıya erişmiştir.

Bütün bu sayılar ülkemizde yer bilimlerinin henüz sayısal olarak dünya ortalamasına erişmiş olmamakla birlikte niceliksel olarak önemli bir büyüme içinde olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Örneğin Türkiye Jeoloji Kurumu'na kuruluşu olan 1946 yılından 1970 yılı sonuna kadar, 25 yılda 748 üye kaydolurken, 1971-1980'i kapsayan son 10 yıllık dönemde bunun yaklaşık 2,2 katı olan 1650 üye kayıt yaptırmıştır. Yine MTA Enstitüsü'nde 1970 yılında çalışan teknik eleman sayısı 550 dolayında iken bu sayı 1980 yılı sonlarında 1500 e ulaşmıştır.

Niceliksel büyüme niteliksel olarak hangi yönde katkıda bulunmuştur? Sanırım buna olumlu bir yanıt vermek güç. Son yıllarda ülkemizde pek çok alanda rastlanan gerileme kuşkusuz yer bilimleri ve yer bilimcileri de büyük ölçüde etkiledi. Akademik düzeyde eğitim aksamaları, uygulamacı kurumlarda organizasyon bozuklukları henüz etkisini yitirmiş sayılamaz. Ekonomik sorunların kısıcındaki yer bilimcilerin içinde kaldıkları bu çamazdan kurtulmaları 1980 yılı içinde de mümkün olmadı.

Türkiye Jeoloji Kurumu yıllardan beri ülkemizde gerek yer bilimleri eğitiminin, gerekse uygulamacılığının düzeltilmesi için çok uğraş verdi. Düzenlenen panel ve açık oturumların yanısıra "Yeryuvarı ve İnsan" dergisinde her kesimden yer bilimciler görüşlerini açıkladılar, çözüm önerileri sundular. Bu derginin Kasım 1978 sayısından bu yana "Yabancı Ülkelerde Yer bilimleri" dizisi yayınlanarak olumlu olumsuz örnekler gözününe serildi. Aynı şekilde "Yeryuvarı ve İnsan" önümüzdeki sayılarda "Yabancı Yer bilimcilerin Gözüyle Türkiye'de Yer bilimleri" adlı bir diziyi başlatmak amacıyla da çalışmalarını sürdürmektedir.

Bu sayıda, ülkemizde uzun sayılabilecek bir süre kalmış ve uygulamacı kuruluşlarımızdan birinde çalışmış bir yabancı uzmanın yakın çalışma arkadaşlarına, Türkiye'den giderken bıraktığı bir mektuptan bazı alıntılara yer vermek istiyoruz. Bir yabancı gözüyle ülkemizde yer bilimlerinin durumunu objektif olarak ortaya seren bu görüşler umarız günümüzde kamu kuruluşlarının her düzeyinde sürdürülen yeniden düzenlenmeye katkıda bulunacaktır.

"Çok üzülerek söylemek isterim ki, kuruluşunuzda bir çok gerçek dışı ve gereksiz çalışma yöntemlerine tanık oldum. Tam bir içtenlik ve açıklıkla bu bozuklukları düzeltmeye yarayabilecek görüşlerimi bu fırsattan yararlanarak belirtmek istiyorum"

"Kuruluşunuzda verilen bazı rezervlerin çok mübalağalı olduğunu gördüm ve bu benim için bir sürpriz oldu. Böyle mübalağalı değerlerin verilmesi çok basit jeolojik çalışma yöntemlerinin kullanılmasından ve ekonomik görüşlerin yoksunluğundan kaynaklanır. Ayrıca bazı yöneticiler, yatakların jeolojik oluşumlarını ve madenin kalitesini dikkatle incelemeyen bu tip büyük rezerv raporlarına çok önem vererek, böyle yataklar üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmaktadırlar. Çok iyi bilin-

diği gibi maden oluşumları doğrudan yatakların jeolojik yapılarına bağlıdır ve kalite yataklarda değişiklikler gösterir. Bütün bu gerçekler gözönünde bulundurularak çok daha dikkatli örnek alma işlemleri ve bilimsel çalışmaların yürütülmesi gereklidir".

"Öte yandan çok sayıdaki genç, istekli ve çalışkan jeologlarımızı düşünerek bunların eğitimine özel bir ilgi göstermelisiniz. Ne yazık ki bunların çoğunun en genel anlamda bir çalışma olan jeolojik harita alımında bile yeterli olmadıkları görülüyor. Bence bunun başlıca nedeni üniversitelerinizde uygulamalı çalışmaya pek yer verilmemesidir. Ayrıca pek çok deneyimli sayılan jeologlarımız da bu genç elemanlarımızı yetiştirecek ve ileriye götürebilecek yetenekte değiller. Gördüğüm kadarıyla burada bulunduğum süre içinde çok iyi jeologlarımızdan bazıları da daha iyi iş olanakları bularak kuruluşunuzu terk ettiler. Eğer bu durum sürerse, sizi büyük bir içtenlik ve samimiyetle uyarırım ki, kuruluşunuzun gelişmesine katkıda bulunabilecek daha bir çok üstün beyini de yitireceksiniz".

"Aralarında bazı deneyimlilerin de bulunduğu çok sayıda arazi jeologu halen görevlerinin sadece ve sadece arazi ve sondajlardan alınan örneklerin ilgili laboratuvarlara gönderilmesi olduğunu düşünüyorlar. Bu nedenle dikkatli ve yeterli bir jeolojik çalışmadan yoksun olarak sadece sondaj yapmak alışkanlık haline gelmiştir."

"Rezerv miktarlarının büyüklüğünden çok jeologlarımızın yürüttükleri çalışmaların sonuçlarını takdir etmenizi öneririm. Kuruluşunuzda arazide fazla kalan jeologların bazıları yan gelirler elde ettiklerini öğrendim. Bana kalırsa arazide daha fazla çalışmak daha etkili olmuyor"

"Arazinin yanı sıra bürolarda, yönetim işlerinde laboratuvarlarda bazı kimselerin çok meşgul olmalarına karşın diğer elemanlarımız sadece oturup sohbet etmek yönüyle bir sürü zaman kaybına neden olmaktadır. Samimi önerim elemanların adilane bir şekilde yaptıkları çalışmalara ve ürettiklerine göre takdir edilmeleridir."

"Türkiye'nin büyük yeraltı kaynakları potansiyeline sahip olduğunu ve Türk halkının çok sıkı çalışmayı dilettiğini biliyorum. Çalışkan insanların iyi organize edilmesi ile ülkenizin çok gelişeceğine eminim".

Yukarıda aktarılan görüşler çok yeni ve değişik değil. Yeryuvarı ve insan dergisinin daha önceki sayılarında bu ve benzeri sorunlara değinilmişti. Ayrıca kişiler ve meslektaşlar arasında da aynı sorunlar zaman zaman gündeme gelmiş, yoğun tartışmalar olmuştur. Kimi zaman yöneticiler çalışanları, kimi zaman da çalışanlar yöneticileri suçlamışlardır. Ülkemizde çalışmış yabancı uzman görüşlerini, sorunların neden-sonuç ilişkilerine inmeden aktarmıştır. Bunların düzelmesi veya iyileştirilmesi, kişilerin eksikliklerinin tek tek giderilmesiyle olası değildir. Çalışan-yönetici ikilemi ise kimin haklı kimin haksız olduğu olgusundan da kaynaklanmıyor. Sorun, kamu kuruluşlarında yıllardır birikegelmiş ve artık neredeyse kurumlaşmış organizasyon bozuklukları, çağımızın gerisinde kalmış yönetim alışkanlıkları, bilimsel ve teknik çalışma yöntemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu tür sorunların giderilmesi çalışanların ekonomik ve sosyal sorunlarını da kapsayan çağdaş anlamda yeniden düzenlenmiş organizasyon ve yönetim anlayışını gerektirir. Bilimsel tutuculuk ve yobazlık ilerleyen bilimsel ve teknolojik bilgi birikimi karşısında aciz duruma düşüncü bürokratik yetkiyi ve politik işleyişi silah olarak kullanıp direnme yolunu seçmiştir. Bu bilimsel tutuculuk ve kariyerizm öğrenim kurumlarını ve uygulamacı kuruluşları bir ağ gibi sarmış durumdadır. Dolayısıyla geniş kesimde, özellikle çalışanlar arasında buna karşı yoğun bir tepki doğmuştur. Bu kendiliğindenci tepki değişik arayışlara yol açmış, çoğun pasifliği de beraberinde getirmiştir. Bilimsel tutucu ve kariyerist kadrolar bu pasifizmden de yararlanarak olumsuz etkilerini bu yönde yoğunlaştırmış, kendi yarattıkları bu eksikliği hem körüklemişler hem de koz olarak kullanmak yöntemini seçmişlerdir. Aslında yerbilimci çalışanlarla yöneticiler arasında yapılan işin özü bakımından çelişki olamaz, yerbilimcilerin yöneticiler üzerindeki etkileri hiçbir meslek dalındakiyle denestirilemeyecek kadar kapsamlı ve karmaşıktır. Bilimsel araştırma ile uygulamalı araştırmayı birlikte yürüten yerbilimci kuşkusuz basmakalıpçı ve emirkulu değildir. Zira hiçbir doğa olayı ve buna bağlı olarak gelişmiş, jeolojik sorunlar bir başkasıyla özdeş değildir. İşte bu aşamada yerbilimcinin kişisel insiyatifi, gayreti ve en önemlisi yaratıcılığı deveye girmektedir. Yerbilimci yurt ve dünya olaylarından, ekonomik ve politik gidışlerden haberli olmalıdır. Bu olgular yerbilimcinin çalışmasını yönlendiren temel etkenlerdendir. Bu nedenle yerbilimci uğraşlarının ekonomik ve politik sonuçlarını açıklar, bunu savunur. Bu en önemli yurt görevidir. Ancak, yukarıda da değindiğimiz gibi kariyerist tutumlu kişiler bu görevi politik tutum gibi yakıştırma ve suçlamalarla kendilerine kişisel çıkar sağlamak için kullanmışlardır.

Bir ülkenin gelişmesi temelde o ülkenin yeraltı kaynaklarının değerlendirilmesine dayanmaktadır. Uygun arama yöntemlerinin seçilmesi, yatakların geliştirilmesi, bunların değişik amaçlara uygunluklarının saptanması ve pazarlama olanaklarının araştırılması geniş deneyim, beceri ve kusursuz örgütlenme ister.